

так само важливо, як раніше. Навіть, у найскладніші часи Вернадський вірив у перемогу людського розуму.

В. Вернадський здобув світову славу як непересічний науковець, філософ, природознавець. Вважаємо, що унікальність особистості Вернадського складається з багатьох елементів, які створили великого вченого і достойного індивіда. Ерудиція, широкі систематичні знання, велика працездатність, переконливість, твердість поглядів і поступове зростання інтелекту, а також талант об'єднувати однодумців у компетентну команду вчених створили зручні умови, для реалізації його задумів. Ідеї Вернадського ґрунтувалися на засадах основних світових тенденцій розвитку наукових знань та ролі науки в державотворенні [3, с.38-66]. Потужний інтелект, науковий і організаційний досвід та авторитет вченого дозволили йому об'єднати найкращі наукові сили України та розкрити масштаб і потужність їхнього потенціалу в розвитку науки, освіти і культури.

Закладені видатним і всесвітньовідомим науковцем В.І.Вернадським ідеї невичерпані і сьогодні. Наше завдання їх вивчати і творчо розвивати, як найширше втілювати у життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. До 160-річчя від дня народження В.І. Вернадського (1863-1945), українського вченого-енциклопедиста, природознавця, мінералога, геохіміка URL: <https://nlu.org.ua/vustavki.php?id=1188>

2. Протасов О. О., Левіт Г. С. Академік Володимир Вернадський: минуле, сучасне, майбутнє. До 160-річчя від дня народження. Наука і суспільство. НАН України. 2023 № 3. С. 19-27.

3. Онищенко О. С., Смолій В. А., Дубровіна Л. А. В.І. Вернадський і Україна. Вісн. НАН України, 2013 № 3, с. 38-66.

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ ТА РОЗВИТОК ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНСЬКІЙ СОЦІАЛІСТИЧНІЙ РАДЯНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Хоменко Віталій

Відокремлений структурний підрозділ «Конопський індустріально-педагогічний фаховий коледж СумДУ»

кандидат історичних наук, викладач

Михайла Грушевського справедливо називають найвидатнішим українським істориком. У своїх чисельних наукових працях історик системно досліджував українське минуле. Він сформував концепції, які протиставляли українську історію російській історії, українську схему минулого – російській. Таким чином, роботи М. Грушевського підважували імперську концепцію російського світу, яка описувала українців, як частину триєдиного руського народу, заперечувала винятковість українського народу й українських державницьких формувань.

Найбільш продуктивним став львівський період життя та діяльності історика (1894-1914), коли він був викладачем Львівського університету, активним членом та

згодом головою Наукового товариства ім. Шевченка, організатором історичної науки, археографом, джерелознавцем, автором великої кількості наукових праць тощо. Досягнення були настільки значними, що у результаті варто говорити про існування львівської історичної школи М. Грушевського [5].

М. Грушевський взяв активну участь у подіях Української революції 1917-1923 рр., особливо на етапі діяльності Української Центральної Ради (УЦР). Звісно, що політична активність не дозволяла історика в попередньому темпі продовжувати його наукову діяльність. На жаль, результати революції були для українців невтішними. Незалежна національна держава через цілу низку внутрішніх та зовнішніх чинників не була побудована.

З 1919 р. по 1924 р. М. Грушевський був змушений перебувати в еміграції: Чехословаччині, Швейцарії, Австрії. Знову ж таки, зайняття політикою, тяжкі умови емігрантського життя та суттєві матеріальні проблеми не дозволяли історика приділяти достатньо часу науковій роботі. У нього були певні варіанти зайнятися науковою та викладацькою діяльністю в чеських українських вищих навчальних закладах, але не склалося [6].

Ситуація змінилася у березні 1924 р.: «Сьомого березня...після п'ятирічного перебування в еміграції М. Грушевський із родиною повернувся до Києва» [3, с. 417]. Відзначимо, що такий крок історика й політика викликав величезний шквал критики з боку українських політиків-емігрантів, які вважали це капітуляцією М. Грушевського перед російськими більшовиками.

Після рееміграції політичні зацікавлення історика, швидше за все, залишилися позаду. В умовах більшовицької «советської» влади сподіватися на швидке відновлення незалежної України було марно. Тому на Батьківщині колишній голова УЦР розвинув широку наукову діяльність [1].

Так, М. Грушевським була створена Науково-дослідна кафедра історії України (НДКІУ) при Всеукраїнській академії наук (ВУАН). Він очолив Археографічну комісію ВУАН, створив й очолив низку науково-історичних комісій ВУАН на ниві української історії (історії Києва і Правобережної України, історії Полудневої України, історії Західної України, історії Лівобережної України, історії козаччини тощо).

Також він редагував відновлений ним часопис «Україна» (1924-1930), який став друкованим органом Українського наукового товариства і журналом наукового українознавства. Крім того, М. Грушевський заснував й редагував видання історичної секції ВУАН: «Наукові збірники», «За сто літ», «Студії з історії України НДКІУ», «Первісне громадянство та його пережитки на Україні».

Фактично, на базі НДКІУ почала створюватися київська історична школа М. Грушевського [8, с. 132-175]. Ще в часи еміграції видатний історик зацікавився соціологічною наукою, тому з його київської історичної школи, на відміну від її прямої попередниці – львівської історичної школи, виходили вже дві групи спеціалістів – з історії України та з соціології, етнографії і фольклору.

М. Грушевський розробив проект Українського історичного інституту та Інституту для дослідження пережитків примітивної культури і народної творчості України та прагнув перенести з Відня до Києва Український соціологічний інститут. На жаль, ці його плани не отримали підтримки ВУАН та більшовицької влади. Крім того, вчений продовжував працювати над різними історичними питаннями, друкував свої історичні праці.

Звісно, що усі ці наукові досягнення стали відомими широкому загалу. І колишні опоненти, які критикували М. Грушевського за повернення до України почали висловлюватися вже кардинально інакше. Зокрема, Аркадій Животко стверджував, що на Батьківщині М. Грушевський продовжував «класти фундамент під будинок української державности. Наука – ім'я тій основі» [7, с. 11]. А Софія Русова писала, що навіть в еміграції «ми почули, що він робив у тому Києві, яку велетенську працю він вів, як віддавав усі свої сили на розвиток української науки, на організацію славетної за часи його присутности Всеукраїнської Академії» [4, с. 457]. Володимир Винниченко теж зовсім інакше характеризує діяльність історика на Батьківщині: «Михайло Грушевський і його близькі товариші Шраг, Христюк, Чечель та інші (які з еміграції вернулись на Україну) їхали на великий самокритичний подвиг, на тяжку боротьбу за здобутки нашої революції» [2, с. 49].

Отже, вклад М. Грушевського в розвиток історичної науки в УСРР був величезним. За короткий час, в тяжких умовах, він зумів підняти українську науку на високий рівень, як за кількісними, так і за якісними показниками. Це безперечно доводить його талант науковця-дослідника та визначні здібності, як організатора науки. Втім, все-таки, припускаємо, що не можна відокремлювати його наукову роботу від суспільно-політичної. Адже наука бачилася для М. Грушевського не тільки способом професійної самореалізації, але і засобом політичної боротьби. Він розвивав історичну науку в УСРР, вважаючи, що таким чином закладає основи побудови незалежної України в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верба І. В. Грушевський Михайло Сергійович. *Енциклопедія історії України*: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Grushevsky_M_S (дата звернення: 04.04.2024).
2. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення / За редакцією В. В. Біленко, С. А. Гальченко. Київ: Вид. т-во «Криниця» книголюбів України, 1991. 126 с.
3. Пиріг Р. Я., Тельвак В. В. Михайло Грушевський: біографічний нарис. Київ: Либідь, 2017. 576.: іл..
4. Русова С. З маловідомого і невідомого: навчальний посібник. Ч. 3: «Я не поетеса... Я не вчена... Я громадянка...» / упоряд. З. Нагачевська, О. Джус. Івано-Франківськ: Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2012. 604 с.
5. Тельвак В. Львівська історична школа Михайла Грушевського / Українське історичне товариство; В. В. Тельвак, В. П. Педич. Львів: Видавництво «Світ», 2016. 424 с.: іл..
6. Ульяновський В. Чому не було створено «празької історичної школи» М. Грушевського. *Український історик*. 2002. Ч. 1-4 (152-155). С. 209-256.
7. Хоменко В. О. Матеріали про співпрацю Михайла Грушевського з Українською партією соціалістів-революціонерів у фонді Аркадія Животка (ЦДАВОВ України, Ф. 3560). *Теорія і практика сучасної науки*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24-25 лютого 2017 року). У 2-х частинах. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Ч. 2. С. 9-12.
8. Юркова О. В. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924-1930 рр.). Київ, 1999. 433 с.